

STŘEŠNÍ ARCHITEKTURA A RENESANČNÍ MAKE-UP PRAŽSKÝCH MĚST ZA KRÁLE A CÍSAŘE FERDINANDA I.

PETR ULIČNÝ

V době krále Ferdinanda I. (1527–1564) se v českých zemích a v Praze v plné míře začala uplatňovat renesance. Projevovala se různým způsobem, přičemž stavitelé používající nový architektonický slovník v mnohém navazovali na motivy charakteristické pro středověké stavitelství. Vysoké štíty průčelí domů tak získávaly renesanční prvky v podobě vlaštovčích ocasů, které nadále připomínaly gotické stupňovité štíty. Podobně byly pro nový účel používány staré věže, na kterých vznikaly vyhlídky v podobě altánů nebo jen ochozu se zdobně provedeným cimbuřím. Dalším motivem střešní architektury, která dávala Praze nový ráz, byly horizontální atiky, formované půlkruhovými obloučky nebo vlaštovčími ocasy. Veduty města ukazují velké rozšíření všech těchto prvků, dnes bohužel až na výjimky zaniklých, zejména na Malé Straně a na Hradčanech, nově budovaných po požáru v roce 1541.

THE ROOF ARCHITECTURE AND THE RENAISSANCE MAKE-UP OF PRAGUE TOWNS DURING THE REIGN OF THE KING AND EMPEROR FERDINAND I.

During the reign of Ferdinand I (1527–1564), in the Bohemian Lands and Prague, the Renaissance began to be fully applied, being manifested in various ways. The builders, using the new architectural vocabulary, to some extent followed the characteristic motifs of medieval architecture. The tall gable ends of the houses received Renaissance features in shape of swallow tails, which still resembled the Gothic stepped gables. Similarly the earlier towers were used for new purposes such as viewing points in a form of pavilions or galleries with decorative crenellation. Other motifs of the roof architecture, giving Prague a new look, were horizontal gables, formed by semicircles or swallow tails. The town vedute present large numbers of these features, unfortunately most have since been demolished especially in the Malá Strana and Hradčany districts, newly constructed after the fire 1541.

Klíčová slova — Praha – renesanční architektura – pernštejnská architektura – veduta – altán – střešní štít stupňovitý s obloučky – střešní štít etážový – Ferdinand I. – Michael Peterle z Annaberku

Key words — Prague – Renaissance architecture – Pernštejn architecture – veduta – pavilion – crow-stepped gable with semicircles – multi-tier gable – Ferdinand I. – Michael Peterle of Annaberg

Belvedéry čili altány neboli „lusthauzy“ tvořily jako typy rekreačních staveb výraznou součást inventáře pražské historické architektury, a to jak ve formě většího (Královský letohrádek, Míčovna), tak i drobného (altány apod.) stavitelství. V hustě zabydleném městském prostředí byly i přeneseny ze zahrad do střešní krajiny jako vyhlídková zakončení budov sloužící k rekreaci stavebníků. Pohledy na město tištěné v průběhu 17. století dokládají, jak belvedéry převyšující střechy domů dávaly tehdejší Praze charakteristický akcent. A právě tento výrazný architektonický element se ve městě začal zabydlovat již poměrně brzy, za vlády krále Ferdinanda I. (1527–1564), a zůstal v něm živý až do 18. století. Střešní architekturu pražských měst vedle toho ve Ferdinandově době výrazně proměňovala náročně formovaná průčelí, mezi nimiž převládaly dva typy: horizontálně ukončené atiky a stupňovitě gradující štíty. Zatímco první typ brzy poté vychází v Praze z módy, bez etážových štítů různých forem bychom si naše největší historické město nedokázali již představit. Oba tyto druhy střešní architektury, altány a štíty, výrazně změnil tvář města a daly mu renesanční „make-up“. Protože však téměř všechny tyto nejrannější formy pražské renesanční střešní architektury již dávno zanikly, nebyla jim dosud věnována větší pozornost. Následující článek, ve kterém jsou na základě vedut poprvé uceleně představeny, ukazuje, že pražské atiky představovaly pozoruhodný ekvivalent k dobře známému fenoménu pernštejnské architektury a že pražské altány se vyvinuly v motiv ojedinělý svým rozšířením nejen v Čechách, ale i v rámci střední Evropy.¹ I z toho důvodu si toto téma zaslouží velkou pozornost.²

Altány a věže

Byla to jedna z nejvýraznějších staveb, kterou bylo při vstupu do Prahy od západu vidět v 16. století. Na pravé straně se tehdy přichozímu nejprve zjevil rozlehlý komplex Strahovského kláštera a brzy poté, co prošel Pohořelcem, vstoupil jednoduchou branou v hradební zdi do města Hradčan. Předtím však ještě po levé straně míjel zahradu, na jejímž konci se nad hradební věží vypínal

1 Článek je přepracovanou a rozšířenou verzí textu, který byl prvně publikován jako *Belvederes and Loggias in Prague: Two Faces of the Leisure Architecture of the Imperial City* (ULIČNÝ 2014).

2 Pražskými altány se zabývala Milada LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ (1969). Atikami a štíty v kontextu českých zemí pak Antonín BALŠÁNEK (1902). Pro sousední Slezsko téma zpracoval Mieczysław ZLAT (1955). K tématu vyhlídky Pavel KALINA (2014, 99–112). Viz též Pavel KODERA (2008, 120–121).